

Hi ha creativitat més enllà de la jubilació

TEMA DEL MES. Nou persones que han traspassat el llindar de la jubilació³, que socialment marca l'entrada a la vellesa, ens expliquen com el desenvolupament de la pròpia creativitat, a través de diferents arts i oficis, enriqueix el seu dia a dia.

Quatre pintors, una ceramista, dos escriptors, un fuster, un imatger... Alguns s'han fet un nom amb el seu art o bé han continuat desenvolupant la professió que tenien, i d'altres han redescobert un temperament artístic que tenien aparcat feia temps. Per a uns és afició, per a d'altres un treball que han fet sempre i que no té fi. A banda de ressenyar el currículum artístic de cada un, els hem demanat d'on els ve l'afició, quant temps hi dediquen al dia, si segueixen algun mètode o disciplina de treball, quin repte comporta crear amb el bagatge dels anys i, sobretot, si el cos i la ment hi acompanyen.

Ja sigui un bàlsam o un punxó per a l'ànima, el seu art o ofici els manté vius. «Si no pogués fer aquesta feina ja seria mort», indica Pere Roca Fius, decorador d'imatges religioses, aficionat al pessebrisme i a la restauració de rellotges. En canvi, per al pintor Josep Maria Massegú, soci del Cercle Artístic de Manresa i membre de Quaderns de Taller, ambdues entitats col·laboradores del Pou, la pintura és un treball que ha vertebrat la seva vida, al final de la qual «només esperes seguir treballant i fer tot allò que sents i que t'agrada». En aquest mateix sentit s'expressa la ceramista Montserrat Riu: «Una feina així no la deixes mai definitivament».

L'art a la vellesa és també l'oportunitat de deixar-se anar i de treure's les manies del damunt. Així, l'escriptor Josep M. Bertran Teixidor afirma: «Si a la meua edat no m'atrevis a escriure el que penso sense mossegar-me la llengua, quan ho faré?», cosa que també aprecia Maria Rosa Moltó, que prefereix seguir la pròpia intuïció abans que atendre compromisos a l'hora de pintar. Ja no hi ha pressions, «només les ganes de continuar aprenent», diu també Massegú. Tampoc ja no es pensa a fer diners, sinó que un crea «per sentir-se realitzat», diu el fuster Eulogi Badia, que fa relleus-postals, i de cap manera és un ofici dur, perquè «fa volar la imaginació», afegeix Enric Berengueras, excàmera de televisió que als 82 anys ha trobat un nexa entre la pintura i la fotografia digital. En soledat i també en companyia, com l'escriptora Beatrice Nyffenegger, que troba en els sis néts uns col·legues excel·lents per escriure els seus contes, o bé fent de mestre i alhora d'aprenent, com el pintor Jaume Casacuberta, que assegura que encara aprèn molt dels seus alumnes, malgrat els més de cinquanta anys que ha dedicat a la pintura.

Va néixer a la Colònia Jorba de Calders. Des del 1946 viu a Manresa. Conrea la pintura a l'oli, l'aquarel·la i el dibuix. Va ser dissenyador per als Magatzems Jorba. És casat, té una filla i una néta.

Jaume Casacuberta Roma

Va conèixer el pintor Mestre quan aquest va anar a decorar l'església de la colònia: «Mestre era pintor i decorador, n'aprenies molt perquè abans a l'ofici es feien més guarniments», per això, als 14 anys, se'n va anar a viure a dispena a la capital del Bages, per treballar amb el pintor i alhora acabar els estudis. Als vespres estudiava també a l'acadèmia d'Evarist Basiana, en qui reconeix un mestre. Però la seva vida professional es desenvolupa a Cal Jorba, dibuixant aparadors, cartells i anuncis: «Érem 12 o 13, amb el Salisi de cap de colla, Estrada, Dolors Punsà,

Guitart, Manel Marzo, Ballonga».

Amb tot, «he pintat sempre», afegeix. Durant els seus 50 anys de pintura, celebrats el 2013 al Centre Cultural del Casino, Casacuberta ha participat en fires, certàmens i exposicions individuals i col·lectives, ha obtingut nombrosos primers premis arreu del país i també un reconeixement que va projectar-lo més enllà del moment de la jubilació, que per a ell va ser un període apassionant, «ja que em va permetre exposar a més llocs. Llavors es comprava molt més, hi havia moltes galeries». Hi ha quadres seus a l'Ajuntament, a la Diputació i a diferents museus, entre els quals el Comarcal de Manresa. Encara és soci de diverses entitats, entre les quals els cercles artístics de Moià i Manresa. Per al manresà fa classe als alumnes de la Coordinadora de Jubilats «en què encara aprens tu mateix, quedes sorprès dels resultats, i n'hi ha que ho fan molt bé». També ensenya aquarel·la a l'acadèmia del seu amic Eduard de Pobes. Amb tot plegat diu que encara es troba bé, però segueix un altre ritme: «Ara ja no vaig als concursos de pintura ràpida; t'has de llevar molt d'hora, córrer amunt i avall... Tampoc no ho trobo a faltar».

Afirma que li agrada pintar-ho tot, sobretot paisatge. El de Manresa li resulta agraït perquè «és antic», diu. Al seu estudi al carrer de Santa Maria té sovint encàrrecs per fer. Hi pinta matí i tarda, preferiblement a l'oli, «perquè hi trobo més pasta. Quan me'n canso faig aquarel·les». No sap el temps que triga a fer un quadre, i reconeix que li costa deixar-lo per acabat. Segurament per això, segons ell, pintant les hores li passen molt de pressa, sense adonar-se'n.

Ha fet 74 anys. Va néixer a la fonda de Sant Antoni, al número 20 de la plaça Major, de Manresa. Llicenciat en Belles Arts, va ser professor de dibuix al col·legi La Salle Manresa. Viu amb la seva dona a Sant Esteve d'Olius. Tenen quatre fills i quatre néts.

Josep Maria Masegú i Bruguera

L'afició pel dibuix i la pintura li ve des de l'adolescència. Va rebre lliçons i influències d'Estanislau Vilajosana, Joan Vilanova, Josep Vila Closes i Ramon Salis, i també d'algun professor de la Facultat, com el senyor Moncada. És soci del Cercle Artístic de Manresa, de l'Associació per al Museu Comarcal de Manresa i membre del col·lectiu de Quaderns de Taller. També va participar en el col·lectiu Art Viu.

Es considera constant en el seu art: «La meua manera de treballar ha estat sempre com la gota d'aigua, que amb el temps és capaç de fer un bon forat. Per poc que pugui, intento pintar una estona cada dia, de dues a tres hores. Gairebé sempre parteixo del natural, intentant observar i estudiar allò que tinc al davant, tan profundament com puc. Quan ho tinc après, deixo espais per a la imaginació i em poso a les seves mans». Per ell l'ofici de crear és un treball: «Els grans mestres són el treball i tot allò que t'ofereix la natura. Evidentment que l'experiència ajuda i molt, però allò més important és no perdre mai el sentit del veritable aprenentatge».

No té esma, diu, per fer recompte de les obres ni de les exposicions que ha fet, ni dels guardons i mencions que ha obtingut: «He treballat molt? No m'hi he guanyat la vida, però tampoc no hi he perdut diners. Mai no he fet res pensant si havia d'agradar o no al públic, o si ho vendria o no. Puc afirmar que he estat un pintor molt lliure. El dibuix i la pintura han estat per a mi com una creua que m'ha ajudat a ser, a caminar i a entendre el món i la vida». I afirma que amb l'edat encara se'n sent més, de lliure: «Amb la vellesa només esperes seguir treballant i fer tot allò que sents i que t'agrada. Les veus dels ismes i de les modernitats les sents com de molt lluny i ja no t'afecten. Pintar i dibuixar ajuden molt el cor i la ment. Com l'agulla d'un gramòfon antic, fan que la

música que portem dins soni».

Beatrice Nyffenegger

Va néixer a Murten, Suïssa, el 1940. El 1963 es casa amb el pintor manresà Salvador Clotet, expresident del Cercle Artístic mort fa quatre anys, amb qui va tenir una filla i tres fills. Té sis néts. És poeta i contista.

Toni i l'ocell blau (2016) és el seu darrer llibre després d'haver-ne publicat catorze, la majoria per a nens: «M'encanta el món dels infants», afirma, «qualsevol detall m'inspira una història per a ells, i m'ensenya un ninotet, a dins del qual es pot posar una bombeta, que em va fer pensar en uns extraterrestres que creixien com plantes a l'hort d'una nena». Aquest és l'origen d'Els estranys amics de la Mary Wood, (Cruïlla, 1988), que va arribar a la sisena edició.

Llegeix amb afició des de petita: «El meu pare era bibliotecari i portava molts llibres a casa. Tots érem, crec, molt bons lectors». Amant també dels idiomes, explica que a la Manresa dels anys 60 va aprendre el català «al mercat. Feia una llista amb ajut del diccionari i després preguntava a les senyores com es deia cada cosa». Ha traduït al català els contes dels germans Grimm (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), ha fet classes d'alemany i li interessen les tècniques de relaxació i de control mental, «que m'han ajudat molt a l'hora d'escriure», assegura. Durant molts anys va tenir un estudi a la plaça de l'Hospital, que li procurava el silenci i l'aïllament per dedicar-s'hi, tret de quan va haver de cuidar el seu marit, malalt d'Alzheimer. Però fins i tot aquesta experiència li va inspirar Veure-hi amb els ulls dels somnis (2012), poemes amb il·lustracions de Josep M. Massegú, amb qui ha treballat unes quantes vegades. Ara viu sola i pot escriure sense necessitat d'una cambra pròpia. També compta amb uns ajudants ben especials. D'una banda, la seva filla «que em corregeix tots els treballs i me'ls passa a l'ordinador, ja que escric a mà o a màquina, i de l'altra, els meus néts. Junts ja hem fet algun conte i ens ha quedat força bé». Afirma que quan les històries vénen «no tens altre remei que escriure-les», però admet que ara s'ho pren amb més calma, encara que, segons diu, li'n quedin moltes al tinter, entre d'altres perquè «per motius de salut no puc estar-m'hi gaires hores, però no em vull queixar, estic bé». Escriu sobretot al matí, «en què faig meditació i entro en un estat profund que ajuda que vinguin les idees. Llavors gaudeixo escrivint-les asseguda tranquil·lament a taula i sentint el soroll del bolígraf sobre el paper».

Josep Maria Bertrán Teixidor

Té 75 anys i va néixer a Figueres. Viu a Manresa des del 1967, és casat i no té fills. Va simultaniejar la feina professional amb el periodisme.

A tercer curs de filosofia va haver de deixar el seminari de Girona per posar-se a treballar, però era tan forta la vocació literària que des dels vint anys ha escrit per a corresponsalies, revistes locals i diaris comarcals durant gairebé quaranta anys. Ha tocat tots els camps informatius, «anant bastant per lliure, oimés treballant dintre les quatre parets de casa que no pas en redaccions», comenta. Ara que està jubilat diu que, pel que fa a l'escriptura, «només compleixo

tots els compromisos i escric almenys un foli cada dia». També té un calaix de prosa escrita a l'espera d'alguna revisió, «obres que considero acabades quan les presento a certàmens literaris».

Des de la jubilació, ha estat premiat disset vegades, i ha publicat dues novel·les curtes, L'eixida (Cossetània) i Silencis antics (Garsineu), i la narració Llufes i baldufes (Salòria), premi Homilies d'Organyà el 2008. També a Gazeta de Manresa i Regió7 va publicar per capítols una història de les places públiques de Manresa (Desde la plaza Mayor); Los Barrios son noticia i Els barris manresans vint anys després, Les entitats manresanes a contrallum i Com ha canviat la societat civil en vint anys.

Des de 2011 té creat el bloc A la meua manera de veure, on cada dia publica un article d'opinió i totes les obres literàries que li premien: «Jo mateix estic sorprès de l'acceptació que ha tingut. Segons els controls d'entrada al bloc, té una mitjana de 600 visites diàries». Recentment el bloc va cridar l'atenció d'un grup d'estudi de la Facultat de Sociologia de la UCB que es va interessar tant pels seus objectius com pel mètode de treball: «La creació d'aquest bloc per a mi no té cap altre objectiu que reflexionar des d'una total llibertat intel·lectual sobre tot allò que estem vivint i ens preocupa. Si a la meua edat no m'atrevis a escriure el que penso sense mossegar-me la llengua, quan ho faré?».

Enric Berengueras Negre

Té 82 anys i viu a Sallent. És casat, té dues filles i una néta. Aficionat a la pintura i al cinema, primer va ser pintor decorador, i després càmera de televisió.

Diu que l'afició a la pintura li ve de sempre i recorda que «el meu pare, que era contramestre a la fàbrica, portava a casa en préstec manuals de funcionament de les contínues i em feia copiar les il·lustracions. Llavors no hi havia fotocòpies». Mentre feia el servei militar a Barcelona va aprendre a fer rètols i cartelleres de cinema per a la casa Fontcuberta. El cinema i la pintura s'han entrecruat a llarg de la seva vida i han forjat també les seves professions. Va començar sent oficial de pintura amb els pintors Mestres i Corrons, i el 1968 va deixar els pinzells per ser càmera de TVE. Va ser president de Foto Club Sallent i encara és soci del Cercle Artístic Sallentí.

En jubilar-se, va reprendre amb força l'afició a pintar i, amb l'ajut dels Amics de l'Art Romànic, pinta les trenta ermites romàniques del Bages, que ha exposat a Sallent, Navàs, Manresa, Sant Fruitós, Moià i l'Estany. També ha fet exposicions de fotografia i recentment n'ha fet una de pintura durant les Enramades de Sallent. Porta pintats uns tres-cents quadres, alguns dels quals venuts a institucions i particulars.

Ha pintat a l'oli i a l'aquarel·la. Descriu la seva pintura com a «detallista, neta i lluminosa», el tema principal de la qual és el paisatge urbà, antic i recent, del seu poble: «Parteixo de fotografies, però si no me n'agrada una cosa, la trec, o bé la hi afegeixo». Es considera del tot autodidacte, i també exigent: «Si el quadre no queda bé, el deixo i medito com fer-ho millor». Però malgrat l'ànsia de superació, no creu que la pintura sigui un ofici dur, «perquè fa treballar la imaginació». Reconeix que pinta només per veure l'obra acabada, allò que més el satisfà, «per això algun quadre no me l'he venut. Sempre se'n pot millorar algun punt, però l'important és el conjunt». La seva darrera passió és la fotografia digital, «on m'he adonat que el que he après en la pintura m'ha ajudat a introduir-m'hi».

Va néixer el 1930 a Manresa, al número 8 de la plaça Major, on encara hi viu. És casat, té tres filles, vuit néts i dos besnéts. És decorador i daurador d'imatges religioses.

Pere Roca Fius

No es veu com un artista, però reconeix que, per al seu ofici, a part de tenir bones mans, cal saber improvisar. És fill de la Casa Fius, l'antiga botiga de sants de la Plaça. Per això els pares li van fer aprendre l'ofici de decorar imatgeria religiosa als salesians de Barcelona, als 13 anys. Juntament amb el company d'estudi Ramon Majà, que hi va fer escultura, el 1951 van obrir un taller a la baixada dels Jueus, que va proveir els altars de gairebé totes les parròquies dels bisbats de Vic i Solsona, inclosa la nova Mare de Déu de l'Alba del 1980. Més endavant i ja jubilat, Pere Roca va restaurar-la dels corcs. Als baixos de casa seva, a l'antic establiment familiar, hi té el taller. Hi baixa cada dia i s'entreté encara fent l'ofici «en què tant hi faig feina d'artista com de manobre», per lliure i també per algun encàrrec: «Ara va venir una senyora perquè li restaurés una imatge i contenta pel resultat me'n va portar dues més. No els pots dir que no». També hi ha fet portals de Nadal, que va aprendre a fer pel seu compte, «per allotjar les figures que veníem a la botiga» i restauració d'antics rellotges de paret, que s'ha aficionat a col·leccionar.

Aprofitant motlles del taller fa alguna reproducció, com la d'un expositor gòtic que va fer per a l'adoració nocturna de la Seu, o crea uns relleus barrocs per al pas de la Dolorosa de la processó de Divendres Sant. Segueix una tècnica secular, complexa i molt pautada, però que alhora és un repte, si més no per exercitar la pròpia destresa als 84 anys: «Amb aquest ofici cada dia ets aprenent. Quan veig una peça me l'adapto a les circumstàncies, com aquest àngel. El tros de baix les ales s'inspira en retaules de fra Angelico i el tros de dalt s'inspira en retaules gòtics» i remarca que sempre s'està buscant feina d'aquesta mena perquè «si no en tingués, ja estaria mort fa temps».

Eulogi Badia Dalmau

És nascut a Manresa, al carrer d'Urgell, l'any 1928. És viudo, té un fill i un nét, i va treballar d'ebenista fins a la jubilació. És totalment autodidacte i el dibuix, una de les seves passions.

A l'escola, de petit, el que li agradava més era dibuixar i recorda que, fins i tot el dia que l'aviació franquista va bombardejar Manresa el 1937, ell i un seu company estaven dibuixant al terrat de casa seva. Encara actualment cada dia dibuixa una estona per entretenir-se. Ens en mostra diverses carpetes, on en guarda més de tres-cents.

És un manetes. Ha muntat casetes de nines, vaixells, cotxes... i es va llançar a la creativitat d'ençà que es va jubilar. Fins llavors no s'hi havia pogut esplaïar. Despunta construint baixos relleus en guix que emmarca ell mateix. Acostuma a reproduir panoràmiques de carrers, pobles o ciutats. Diguem que fa postals en baix relleu. Primer dibuixa damunt d'una superfície de tres centímetres de guix i amb la gúbia, l'informador de diverses mides i un punxó, a base de paciència i habilitat, n'aconsegueix el relleu. Un cop acabada l'obra, la pinta i hi sobreposa alguns elements com baranes, persianes, arbres, pals, fils d'electricitat... Ha construït una cinquantena de baixos relleus que guarda al taller particular, on ha treballat de fuster sempre que li ha convingut.

Els relleus-postals els havia exposat alguns anys en la fira de setembre de l'Associació de Veïns

del Passeig i Rodalies, i també una vegada a cal Soterias, al carrer de Sant Andreu. Ara, precisament, a Súria, des del 8 de juliol al 25 d'agost, en el context de la Festa Major, a cal Balaguer dels Porxos, té muntada una exposició d'una quarantena de peces.

Evidentment no crea per fer diners, sinó per sentir-se realitzat. Per a ell, que remarca que és totalment autodidacte, crear és un goig, una tasca agradable que a mesura que ha practicat ha anat perfeccionant. «Quan dibuixo em passa el temps volant. M'ho passo d'allò més bé!»

Montserrat Riu Rebolleda

Nascuda a Manresa l'any 1950, té dues filles i quatre néts i és ceramista professional.

L'afició a la ceràmica li ve d'unes primeres classes que va fer el 1975 amb Angelina Prat. Aviat es va agafar a fer cursos a Arts i Oficis a Vic i a Manresa, i va rebre la influència del famós ceramista Paulí. Encara actualment regenta el seu taller de ceramista al carrer del Remei de Dalt, on fa algunes classes i s'hi passa moltes hores provant coses noves i experimentant. És membre del Cercle Artístic i de l'Associació de Ceramistes de Catalunya, i ha exposat nombroses vegades a diversos llocs, de manera col·lectiva i individual, com ara a Barcelona, el Vendrell, Terrassa, Andorra, Igualada i, no cal dir, Manresa, on ha guanyat més d'una vegada el primer premi de la Fira d'Artistes i Artesans.

Amb la ceràmica, la Montserrat diu que ha anat «fent d'esponja» al llarg dels anys. Ara, tot i estar jubilada, fent de ceramista se sent realitzada, relaxada: «Una feina així no la deixes mai definitivament i encara penses en nous esbossos i en com posar en pràctica noves idees. A vegades no aconsegueixes el que t'esperes d'una peça, però sovint en treure-la del forn també t'enduus una sorpresa agradable. Tinc molt clar allò que diuen: que el millor regal que pots fer a un ceramista és un martell. El sentit autocrític no es pot perdre».

Maria Rosa Moltó Bonet

És de Barcelona, del barri de Sant Pere, i es trasllada a viure a Manresa el 1974. Té 72 anys. És viuda, té un fill i una filla i dos néts. Va treballar d'administrativa i pinta «per necessitat».

Va trobar en la pintura una eina per sortir de la depressió: «Recordo que per agafar confiança en mi vaig començar a fer signatures en un paper, amb retoladors. Després ja feia ratlles de pintura damunt la tela, mantenint el pols, i finalment ja vaig emprendre un moviment més deixat anar».

Va anar a classe amb el pintor Rafael López Pozo, però diu que la seva pintura va néixer en soledat, «en silenci... i mirant molts llibres de pintura. M'agrada molt Kandinsky, i da Vinci és extraordinari». També ha llegit molta filosofia i poesia; de fet, confessa una curiositat intel·lectual i artística que li ve de molt jove, en què havia anat a l'Escola de la Dona a Barcelona i fet teatre, ballet i música. L'afició a la pintura li ve de família: «M'agradava veure el meu pare fent decorats per al teatre del barri». Un interès que malgrat les vicissituds de la vida -va enviudar als 31 anys, amb dos fills petits- ha mantingut viu.

Ha estat sòcia del Cercle Artístic i ha fet exposicions individuals. Al mes de juny en va muntar una

a Vic. Conrea una pintura abstracta, seguint la pròpia intuïció: «Si és per obligació no em surt bé, per això no faig encàrrecs. M'hi haig de sentir lliure. És un esforç posar-se a pintar, però després és agraït». En la pintura expressa les seves emocions: «A vegades he plorat davant d'un quadre sense saber per què, però ara ja no m'espanto, sinó que resulta emocionant. Tinc quadres que no penjaré mai perquè no m'agraden, però sempre recordaré el que em va dir una vegada en Vila Closes: "Això que fa s'ho ha d'estimar com un fill, perquè li surt de dintre"».

Anys creatius

Enric Roca

Demogràficament, la població envella. Però, personalment, ningú es considera vell. Tota una paradoxa que indica la complexitat del tema. El consens majoritari atribueix l'entrada a l'envelliment quan hom supera l'edat obligatòria de jubilació (actualment en transició dels 65 als 67), i s'inicia una etapa que, gràcies a l'increment de l'esperança de vida, pot ser àmplia, i en què succeeixen episodis importants (entre d'altres, el deteriorament i la mort), però obert a traçar nous itineraris personals. La jubilació no és una fase finalista, sinó que és una etapa oberta a nous objectius i noves estratègies. Com proposa Rosa Regàs, és un espai per "recuperar les voluntats ocultes", identificant allò que s'ha volgut fer en el transcurs de la vida i que les circumstàncies vitals no han permès fer-les abans.

La gerontologia moderna qüestiona els estereotips negatius sobre l'envelliment, que s'han utilitzat tradicionalment, atès que parteixen d'una mirada errònia, construïda des de la perspectiva juvenil. La nova visió proposa destacar les oportunitats i experiències que ofereix aquest moment de la vida. Com afirma el psicòleg Ramon Bayés, «els anys no indiquen l'edat. Importa l'autonomia per fer allò que interessa i agrada... Cada individu és únic i diferent».

Interessa descobrir el potencial d'activitats noves que es poden fer. Si bé el món laboral jubila, el món creatiu acull. Una revisió atenta al món de l'art permet identificar artistes d'edats avançades que mantenen una activitat creativa intensa, fins a transcendir la condició de jubilats i assolir la de creadors. Una consideració on l'envelliment queda desdibuixat i sobresurten altres valors, com l'experiència, la genialitat o la popularitat. De la mateixa manera que, fa pocs dies, milers de seguidors van concentrar-se a Madrid per escoltar el septuagenari Paul McCartney, els espectadors es mobilitzen per assistir a l'estrena del darrer film del sexagenari Richard Gere o es sorprenen amb les pintures de l'octogenari Antonio López.

Són moltes les persones que cultiven la creativitat. Des de la pintura a la literatura, des de les manualitats al cant coral. Diversos espais ofereixen formació per introduir-se en la dimensió creativa. Només cal buscar la disciplina que s'ajusta millor a les habilitats de cadascú i fer-se-la seva, trobar un llenguatge propi i saber expressar les pròpies idees. La creativitat esdevé, per tant, una opció que ofereix molt bones oportunitats per a les persones jubilades, sigui perquè respon a trajectòries iniciades anteriorment o perquè s'inicia un nou aprenentatge. En aquest cas, la jubilació esdevé tot un descobriment, tot un repte!

Enric Roca, gerontòleg

